

ХРОНІКА

25–26 жовтня 2024 р. у Національному університеті «Кієво-Могилянська академія» відбулася Міжнародна наукова конференція «Проблеми загального і порівняльно-історичного мовознавства», присвячена пам'яті та 70-річчю від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, засновника і першого завідувача кафедри загального і слов'янського мовознавства НаУКМА Василя Вікторовича Лучика. Конференція стала знаковою подією в науковому житті, зокрема в галузі мовознавства, літератури, історії, культури, соціальних комунікацій, про що засвідчила участь у її роботі багатьох учених з провідних закладів вищої освіти і наукових установ.

Співорганізаторами конференції виступили кафедра загального і слов'янського мовознавства НаУКМА, центр теоретичної, прикладної та комп'ютерної лінгвістики Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, кафедра іноземних мов та перекладознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кафедра загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Понад 60 науковців з України, Польщі, Німеччини, Великої Британії та Словаччини представили дослідження з ономастики, порівняльно-історичного мовознавства, перекладознавства та інших напрямів.

З вітальним словом виступили голова оргкомітету конференції завідувачка кафедри загального і слов'янського мовознавства С. Куранова, віцепрезидент з науково-педагогічної роботи університету В. Ожоган та декан факультету гуманітарних наук Д. Мазін.

Вступну частину пленарного засідання розпочав академік В. Широков (УМІФ НАН України), який виголосив доповідь «Еволюція світу та еволюція мови», окреслив технологічний статус мови, проаналізував концептуальні інваріанти наукової лінгвістичної парадигми та розповів про когнітивну концепцію мовознавства, що її називають еволюційно-інформаційно-феноменологічною парадигмою. Член-кореспондент НАН України А. Загнітко виступив з доповіддю «Синтагматика та парадигматика приєднаних одиниць із компонентом *глибина*», наголосивши на тому, що в приєднаних системі кожної мови семантика первинних приєднаних найбільш абстрактна й легко переосмислюється, набуваючи вторинної функції, що уможливає вирізнення функційно-семантичних парадигм таких приєднаних.

На пленарних засіданнях конференції прозвучало двадцять дві доповіді. Відкрив пленарне засідання С. Вербич виступом «Подільські ойконіми *Крогулець* і *Круголець* у системі споріднених топонімів України та Славії: історія, етимологія», у якому ґрунтовно окреслив роль і значення системного аналізу топонімів з урахуванням можливих звукових і структурних змін у процесі еволюції оніма, підходу до етимологічної інтерпретації власних назв загалом і топонімів зокрема. О. Ю. Карпенко в доповіді «Українська ономастична термінологія» висвітлила актуальні проблеми української термінології в галузі ономастики, описала її сучасний стан та представила фрагменти словника української ономастичної термінології. Аналізові прагматичних, зокрема й аксіологічно-маркованих, значень (сміслів) топонімів та їхніх похідних, що актуалізовані в сучасному українському дискурсі внаслідок впливу макроекстралінгвальних чинників, присвятила

доповідь «Актуалізація аксіологічно-маркованих значень у системі топонімів та їх похідних (дискурс російсько-української війни)» Т. Космеда, яка звернула увагу на характер спротиву носіїв української лінгвокультури, що виявився в їхній своєрідній лінгвокреативності. Виступ А. Лучик «Ойконімний словотвір у топонімному просторі В. В. Лучика» стосувався системно-структурних властивостей ойконімів, які зафіксовані в «Етимологічному словнику топонімів української мови» В. В. Лучика, найпродуктивніших способів словотворення, а також розрядів мотивувальних основ. Доведено, що творення похідних ойконімів значною мірою збігається з відповідними процесами в апелювативній лексиці, а це стає однією зі сходинок до побудови інтегральної картини українського синхронічного словотворення. М. Торчинський у доповіді «Власні назви космічних об'єктів у структурі українського ономастикону», розкриваючи принципи та мотиви номінації космічних об'єктів, зосередився на поняттях теорії номінації, власних назвах як найважливішому предметі дослідження та наголосив на розвитку космічної галузі — особливо важливої для української ономастики. Я. Редьква присвятив доповідь «Історичні ойконіми українсько-польського пограниччя: семантично-словотвірні паралелі» діахронному дослідженню назв поселень, у якій звернув увагу на неоднозначну етимологію, здійснив комплексний історико-лінгвістичний аналіз ойконімів у системі формально споріднених назв, засвідчених в інших регіонах України, а також за її межами — на теренах Польщі. О. Скопненко в доповіді «Апелютиви та оніми в практиці нумізматики й боністики: проблема конвергенції термінів» розповів про нові підходи до класифікації нумізматичних термінів, визначив найактуальніші питання цього напрямку дослідження. Завершила цю частину пленарного засідання Г. Ярун доповіддю на тему «Топоніми в лексикографії Василя Лучика», у якій проаналізувала одиниці, що походять від інших власних назв — гідронімів, антропонімів, етронімів, хоронімів, ергонімів, а також апелютивів, рідше — від географічних термінів.

Доповідь «Про категорію “фальшиві слова” у виборі слова року філологічного товариства “Слово”» («О категорії “лажиреч” у избору речи године Филолошког друштва “Речи”») представив Д. Айдачич (Гданськ, Польща), який звернув увагу на потрактування категорії часу в лінгвофілософському розумінні, розглянувши її на прикладі сербської художньої літератури. М. Вакуленко (Дармштадт, Німеччина) виступив з доповіддю «Український ворднет як інструмент інтеграції української мови у світовий мовний простір», наголосивши на проблемах, пов'язаних з процесами створення, розширення та редагування Українету — українського ворднету, зокрема на найголовнішій — традиційні словники не містять усіх необхідних гіпо-гіперонімічних відношень, а означення слів у ворднетах часто є неточними або неповними. Тому ворднети потребують істотного лексикографічного доопрацювання. Т. Вільчинська у виступі «Лінгвалізація демоносили у творчості М. Конопницької» спинилася на головних концептах, що репрезентують нечисту силу в ідіостилі письменниці, вказала на художні засоби та прийоми, пов'язані з використанням демоносили. «Київська лінгвістична славістика першої чверті ХХІ ст.: ідеї та постаті» — такою була тема доповіді Л. Даниленко. Науковиця торкнулася проблем та перспектив розвитку славістики, виділивши ключові постаті зазначеного періоду, здійснила огляд основних публікацій. Н. Піддубна виголосила доповідь «Вербалізація біблійності в поезії Гліба Бабіча», у якій розглянула біблійні образи та їх трансформацію у творчості поета, підкреслила роль символів і специфіки нумерації та числової інтерпретації в поезії. Т. Черниш представила до-

повідь «Створення “Історичної типології слов’янських мов” (ч. 1–2) — безпрецедентний проєкт в історії світової лінгвоставістики», у якій зосередила увагу на фундаментальних працях та постатях лінгвоставістики й головних проблемах цієї галузі знань. Основні положення доповіді Ф. Туранли «Українські етнічні території: історія формування, мова, культура та державність» стосувалися передісторії формування спільнот східних слов’ян, вивчення особливостей мезолітичного періоду, тобто середньокам’яної доби (XV–V тис. до н. е.), в історії етнічного та культурного розвитку України, який мав складний характер. Н. Ясакова у виступі «Лексема “малорос” у контексті розвитку модерної української нації» описала історичне тло появи цієї лексеми та встановила еволюцію компонентів її семантико-стилістичної організації. Завершила пленарне засідання С. Ковтюх доповіддю «Інноваційні деривати доби російсько-української війни: семантичні, словотвірні та граматичні параметри», у якій висвітлила вплив новітніх екстралінгвальних чинників на творення сучасних дериватів.

Наступного дня пленарне засідання відкрила Н. Кобченко. У своїй доповіді «Роль радянських драматургів у формуванні мовних ідеологій (на прикладі вокатива)» вона розглянула використання кличного відмінка, вказала на важливість урахування категорії роду, числа та відміни в кожному окремому випадку, а також різні варіанти імен (повне, офіційне, скорочене або розмовне та зменшено-пестливе). «Комунікативна поведінка політика на передвиборних дебатах в аспекті політичної лінгвоперсонології» — таку доповідь виголосила Н. Кондратенко, зосередивши увагу на засобах впливу, активній ролі сіммовної взаємодії, наслідках глобалізаційних процесів, особливостях персонального сприйняття реальності та чинниках, які на це впливають. Продовжила пленарне засідання І. Процик виступом «Формування української волейбольної термінології в Галичині (у 20–30-ті рр. ХХ ст.)», у якому проаналізувала історичні умови цього періоду, відзначила особливу роль молоді як невід’ємної частини суспільства в процесі розвитку людства, спорту в тому числі, та наголосила на виконанні нею інтеграційної функції, що сприяє соціальному прогресу. «Типологія слов’янських загадок (на матеріалі словацької та української енігматичної традиції в зіставленні з англійською мовою)» — тема доповіді О. Тищенка (Трнава, Словаччина), який зробив спробу систематизувати різні лінгвістичні підходи до вивчення загадки, виокремити сучасні аспекти дослідження цього фольклорного жанру, а також розглянув питання їхнього походження. На матеріалі словацької, української та англійської мов проілюстровано різноманіття тематики жанру загадки, наведено приклади загадок, побудованих на антитезі, контрасті та каламбурі. Завершила пленарне засідання О. Олексенко доповіддю «Природа й функції номінативних та інфінітивних речень у поетичному мовленні», у якій з’ясувала когнітивно-психологічні основи поширеності в українських поетичних текстах інфінітивних та номінативних речень, вказала на семантичні нюанси художнього наповнення цих типів речень у зв’язку з процесом мислення і його образним відображенням у синтаксичній структурі тексту.

Упродовж 26 жовтня на конференції працювало три секції. У межах першої секції «Актуальні питання ономастики і термінознавства» було виголошено чотири доповіді. Л. Андрієнко звернула увагу на ставлення носіїв до варіантності власного особового імені у доповіді «Демінутивні та гіпокористичні форми українських особових імен: традиція і сучасні тенденції», простеживши рефлексії щодо побутування особових імен в українському соціумі. Доповідь М. Вакулич «Антропоніми-балтизми у пам’ятних книж-

ках Волинської губернії (кін. XIX – поч. XX ст.)» присвячена особливостям антропонімів балтійського походження, що фіксуються в зазначений період, й аналізові позиції та функції цих одиниць в еволюційному розвитку однолексемного іменування особи в багатолексемну формулу. О. Потаржевська в доповіді «Особливості чорнобильського онімного простору в американській кінематографії» дослідила онімний простір у лінгвокультурологічному аспекті, зважаючи на наслідки страшною трагедії, та виявила спільні риси сценаріїв документальних американських фільмів про Чорнобиль. Завершила роботу цієї секції доповідь О. Тертичного «Українська й англійська правова лексика в зіставному аспекті», присвячена особливостям перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови та загальним поняттям, таким як «термін», «термінологія» та «юридична термінологія». Досліджено різні думки вчених стосовно класифікації термінів.

Тематика доповідей другої секції «Проблеми порівняльно-історичного і слов'янського мовознавства» охоплювала актуальні питання, пов'язані з теоретичними та прикладними аспектами слов'янського мовознавства. На секції було заслухано сім доповідей. К. Близнюк у доповіді «Розвиток праслов'янської лексики *tęgti в сучасних слов'янських мовах» зосередилася на виявленні спільних семантичних значень у близькоспоріднених мовах, а також з'ясуванні диференційних рис, пов'язаних з екстралінгвальними чинниками. О. Лазаренко (Франкфурт-на-Одері, Німеччина) озвучила доповідь «Роман Смаль-Стоцький як дослідник українсько-германських мовних контактів: огляд праці “Die Germanisch-Deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache” (Leipzig 1942)», у якій звернула увагу на терміни мовної інтерференції, роль субстратно-суперстратних чинників у формуванні української мови. Доповідь О. Лебедівни (Единбург, Велика Британія) «Криворівнянська говірка гуцульського говору у фольклорних записках кінця XIX – початку XX століття: фонологійний та фонетичний аспекти» стосувалася аналізу унікальних фонетичних особливостей гуцульського говору та ролі фольклорних елементів у його формуванні. Л. Непоп-Айдачич у доповіді «Вербальні прояви взаємодії флористичного й анімалістичного концептуального кодів у польській мові» здійснила спробу на прикладі польських фразеологізмів показати основні концепти та типові образи в цій культурі. О. Пальчевська у виступі «Метафоричний образ людини в народній мові XIX ст.» схарактеризувала мовний портрет особи того часу, зацентрувала увагу на ролі екстралінгвальних чинників. Доповідь А. Чернявської «Семантика флороніма *соняшник* / *sunflower* в українській та англійській лінгвокультурах (на матеріалі українських та англійських фразеологізмів і загадок)» була присвячена інтерпретації явища загадки як комплексної лінгвістичної та естетичної структури, на прикладах українських та англійських загадок подано й проілюстровано нерозривну єдність образної частини та відгадки. С. Корн виголосила доповідь «Передача голосних незаднього ряду в єврейських східнослов'янських перекладах біблійних книг XV–XVI ст. (Кодекс 262 Центральної бібліотеки Литовської академії наук у Вільнюсі)», яку присвятила аналізу цієї пам'ятки, що містить руські переклади біблійних книг Пісні над піснями, Рути, Плачу Єремії, Еклезіяста, Естери, Йова, Даниїла, Приказок Соломонових, Псалмів та деяких небіблійних книг.

Третя секція «Мова. Текст. Дискурс» стала осередком для висвітлення теоретичних і прикладних аспектів лінгвостилістики та лінгвокультурології. Для обговорення на секції запропоновано п'ять доповідей. Г. Зимовець у виступі «Взаємодія вербального і невербального компонентів у творенні

іміджу компанії» розкрила принципи і методи, що є ефективними та впливовими у створенні іміджу, зокрема підкреслила один з найважливіших його складників — невербальне спілкування, яке включає жести, міміку й пози. Доповідь М. Іванченко «Структура асоціативного поля концепту *зрада* в англійській мові» стосувалася розкриття лексико-семантичної та культурної реконструкції цього концепту, його поняттєвого, мотиваційного, асоціативного й образно-метафоричного складників, а також ключових моделей метафоризації. У спільній доповіді С. Куранової та В. Балаж «Імплікатури й іронія в контексті штучного інтелекту» розглянуто проблему процесів ідентифікації та декодування імплікатур й іронії в контексті штучного інтелекту, а саме на базі ChatGPT. І. Павлова запропонувала доповідь «Граматичні домінанти як маркери ідіостилю поета», у якій йшлося про розмежування термінів ідіостиль та ідіолект, визначення домінантних маркерів ідіолекту автора як ключових складників його мовомислення, представників самобутніх рис системи образних засобів. Ю. Суховець у доповіді «Розмежування прислівникових еквівалентів слова та адвербіальних фразеологізмів: проблемні питання» здійснила спробу визначити основний диференційний критерій прислівникових еквівалентів слова та адвербіальних фразеологізмів.

Тематика доповідей відбивала наукові інтереси В. В. Лучика та охоплювала актуальні питання ономастики й термінознавства, проблеми порівняльно-історичного, слов'янського і загального мовознавства, історії та сучасного стану української мови, перекладознавства, лінгвістики дискурсу та ін. Учасники конференції з теплом і вдячністю згадували Василя Вікторовича, зазначали цінність його наукового доробку для розвитку української науки, наголошували на важливості продовження його справи.

На завершальному пленарному засіданні модератор С. Куранова підбила підсумки конференції. Було окреслено перспективи подальших досліджень і співпраці у мовознавчій галузі. За результатами конференції ухвалено такі рішення: періодично організовувати наукові заходи з проблем загального і порівняльно-історичного мовознавства та вийти з клопотанням до Вченої ради НаУКМА про присвоєння кафедрі загального і слов'янського мовознавства факультету гуманітарних наук імені засновника кафедри, професора Василя Вікторовича Лучика.

За матеріалами конференції буде видано збірник наукових праць.

Алла ЛУЧИК, Наталія ТОМА